

Jaarplan 2019

NV Economische Impuls Zeeland

Titel	Jaarplan 2019
Ondertitel	NV Economische Impuls Zeeland
Datum	12 december 2018

© NV Economische Impuls Zeeland, 2018

Dit jaarplan is een uitgave van NV Economische Impuls Zeeland. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande toestemming van NV Economische Impuls Zeeland te Vlissingen.

Inhoudsopgave

Leeswijzer jaarplan 2019	4
1. Inleiding	5
2. Invest in Zeeland	8
3. Innovatiefinanciering	12
4. Circulaire economie	15
4.1 Circulaire economie	15
4.2 Smart Delta Resources	18
5. Logistiek en Maintenance	21
6. Vrijtijdseconomie	25
7. Projectenoverzicht	27

Leeswijzer jaarplan 2019

In dit jaarplan worden de kernactiviteiten en strategie van NV Economische Impuls Zeeland (Impuls) belicht. Per cluster wordt vervolgens kort samengevat waar zij nu staan en wat de doelstellingen voor komend jaar zijn.

Achterin dit plan is een uitgebreid projectenoverzicht toegevoegd. Hierin worden alle projecten en de rol van Impuls beschreven.

In dit overzicht wordt onderscheid gemaakt tussen projecten die in 2017 (of eerder) zijn gestart en in 2018 doorlopen (lopende projecten), projecten die momenteel nog in de pre-uitvoeringsfase bevinden en interessant lijken om in 2018 te ontwikkelen (nieuwe projecten) en verkenningen.

De officiële naam NV Economische Impuls Zeeland wordt in dit jaarplan afgekort tot Impuls.

1. Inleiding

NV Economische Impuls Zeeland (Impuls) bouwt aan een economisch sterke regio passend bij de kracht van Zeeland in (inter)nationaal perspectief. Dit vertaalt zich een aantal concrete ambities en doelen: het verhogen van innovatiekracht en ondernemerschap van (bedrijven in) de regio, het verbinden van partijen binnen regionale en (int)nationale ecosystemen. De energietransitie is voor Impuls een kernthema die een grote impact heeft op veel economische ontwikkelingen, in bijna alle projecten speelt bijdrage aan deze energietransitie een belangrijke rol.

Hierbij ligt de focus op sterke sectoren en de strategische ligging. Bedrijven, overheden en kennisinstellingen werken samen, in verschillende netwerkverbanden, om maatschappelijke uitdagingen als de energietransitie om te zetten in economische kansen. Impuls voegt daar haar kennis en organisatorisch vermogen aan toe. Indien er elementen ontbreken in het economisch ecosysteem, probeert Impuls met partners deze elementen in te vullen. Een voorbeeld hiervan is de uitbreiding van innovatiefondsen voor mkb in 2018. Zo helpt Impuls te bouwen aan een krachtig en vitale economie in Zeeland.

Kernactiviteiten Impuls

Het cluster Business Development ontwikkelt projecten met bedrijven, kennisinstellingen en overheden die gericht zijn op het verhogen van de innovatiekracht, verduurzaming en de versterking van het ecosysteem en de netwerken. Voorbeelden hiervan zijn, de onlangs ontwikkelde Roadmap van Smart Delta Resources om de Parijse klimaatdoelen te realiseren, de betrokkenheid van Impuls bij de Regionale Energie Strategie en de uitrol van het project circulaire toepassingen in de recreatiesector.

Het cluster Innovatiefinanciering heeft als doel het bouwen aan toongevende nieuwe Zeeuwse bedrijvigheid. Hierbij speelt het verhogen van de innovatiekracht, de groei van individuele bedrijven en het bevorderen van ondernemerschap een belangrijke rol. De uitbreiding van de financiële middelen van het Zeeuws Participatiefonds voor innovatieve starters en mkb-bedrijven vanuit “Zeeland in Stroomversnelling” en de doorontwikkeling van Dockwize vanuit de regiogelden vormen een stevig fundament om deze doelstellingen te bereiken.

Invest in Zeeland ondersteunt bedrijven die zich willen vestigen of uitbreiden in Zeeland, dit doen zij in nauwe samenwerking met Invest in Holland en North Seaport. Voor het versterken van de sterke Zeeuwse sectoren neemt Invest in Zeeland deel in het Nationaal Aquisitie Platform Agro&Food, Chemie en Logistiek. Daarnaast bieden de ontwikkelingen in de offshore wind volop kansen voor nieuw te vestigen ondernemingen.

Focus van Impuls

Het huidige jaarplan geeft een vervolg aan de ingezette koers van de afgelopen jaren. Er wordt sterk ingezet op de voor Zeeland belangrijke sectoren en thema's. Dit houdt in dat Impuls onder meer blijft inzetten op de thema's energietransitie en circulaire economie, maar ook dat Impuls sterker gaat inzetten op de digitaliseringsagenda. Hierbinnen zijn accentverschuivingen zichtbaar. Zo komt de energietransitie als thema en als sector (offshore wind) prominenter naar voren. En is, binnen de sector circulaire economie, de biobased economie minder momentum. Het onderstaand plaatje geeft schematische de focus van Impuls weer.

Belangrijke ontwikkelingen en accenten

Erkenning als reguliere Regionale Ontwikkelingsmaatschappij

In 2017 is het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) aandeelhouder geworden in het Investeringsfonds Zeeland BV, de voormalige 100% dochter van Impuls. Hiermee is Impuls erkend als reguliere Regionale Ontwikkelingsmaatschappij (ROM). Naast de extra financiering voor de fondsen levert de erkenning als ROM een belangrijk (nationaal) netwerk op met de andere vijf ROM's en hierdoor is Impuls nauwer betrokken bij beleidsvorming. Dit jaarplan sluit goed aan bij het nationale topsectorenbeleid, de MKB Samenwerkingsagenda, het MKB Actieplan en de Digitaliseringsagenda. De energie- en grondstoffentransitie zijn tevens een belangrijk speerpunt. Daarnaast komt de digitaliseringsagenda, waaronder Smart Industries valt, in enkele projecten aan de orde. Impuls ziet hier meer kansen liggen en wil het onderwerp breder oppakken in de andere Zeeuwse sectoren. Capaciteit vormt hier echter een knelpunt. Ditzelfde geldt voor het toetreden tot het Trade & Innovate programma. Het komende jaar zal Impuls in samenwerking met partners onderzoeken of hier kansen liggen, of er een rol voor Impuls is en of het financierbaar is.

Economic Board

Het rapport en de daaruit voortvloeiende middelen van de Commissie Balkenende 'Zeeland in Stroomversnelling' en de daarop volgende Regiogelden uit het huidige regeerakkoord geven een stevige stimulans aan de Zeeuwse economie. Deze middelen maken een behoorlijk aantal projecten mogelijk, Impuls is betrokken bij een aantal van deze projecten.

Om de doorontwikkeling van het denken uit 'Balkenende' te borgen is de Economic Board Zeeland in het leven geroepen. De Economic Board Zeeland zal daarbij vooral over strategische/langere termijn ontwikkelingen nadenken, gezamenlijke thema's benoemen en bijdragen aan een bundeling van krachten. De Economic Board wordt gedragen door overheden (gemeenten, Rijk en Provincie Zeeland), bedrijfsleven en kennisinstellingen. Impuls is als adviseur betrokken bij de Board.

Delta Economic Network

Samenwerking in Zuidwest Nederland wordt vormgegeven via het Delta Economic Network. Hierin worden regionale agenda's afgestemd en de strategische agenda's van de regionale ontwikkelingsmaatschappijen BOM, Rewin en Impuls naast elkaar gelegd. Rewin voert het secretariaat. Daarnaast wordt twee jaarlijks een forum georganiseerd voor het bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden rondom belangrijke thema's voor de economie. Het afgelopen jaar is een bijeenkomst georganiseerd over de HRM – Opleidingsaspecten van Smart Industries en de energietransitie.

Meerjarenplan

In 2019 wil Impuls in navolging van andere ROM's een meerjarenplan opstellen, wat een raamwerk biedt voor de periode 2020-2023. Het nieuw te vormen coalitieakkoord van de Provincie Zeeland vormt hiervoor een belangrijke bouwsteen. Hierbij wordt met de andere stakeholders afstemming gezocht. Door het opstellen van een meerjarenplan werkt Impuls met een langere termijnhorizon om de Zeeuwse economie structureel te versterken.

Impuls is van mening dat dit de versterking van de regionale economie van Zeeland ten goede komt. Het besef dat hierbij verschillen zijn per gemeente is aanwezig en dit wordt meegenomen in de te vormen plannen.

2. Invest in Zeeland

De kerntaken van Invest in Zeeland zijn promotie en acquisitie. Alle inzet van het cluster heeft betrekking op één van beide kerntaken.

Ambitie

De doelstelling van Invest in Zeeland is het aantrekken en behouden van bedrijven die een aanvulling zijn op de Zeeuwse economie, die ketens versterken en voldoende kwaliteit en substantie hebben om een duurzame bedrijfsvestiging te realiseren.

Daarbij ligt de focus op buitenlandse en op reeds in Zeeland gevestigde bedrijven die een minimum aan vijf arbeidsplaatsen opleveren binnen drie jaar. Daarbij opgemerkt dat bedrijven uit het buitenland gemiddeld meer investeren en gemiddeld meer (hoogwaardige) arbeidsplaatsen opleveren, waarmee zij een belangrijke bijdrage leveren aan de structuurversterking van de Zeeuwse economie.

Doelstellingen

De ambitie voor 2019 en verder is door te vertalen naar de volgende doelstellingen:

- Acquisitie van nieuwe bedrijven
- Strategisch Accountmanagement
- Behoud gevestigde bedrijven en ondersteuning bij uitbreidingsinvesteringen
- Promotie en marketing van Zeeland als economische vestigingsregio

Acquisitie van nieuwe bedrijven

Onder de noemer 'acquisitie' trekt Invest in Zeeland bedrijven aan naar Zeeland en begeleidt en ondersteunt het ze met een breed aanbod aan diensten om uiteindelijk een succesvolle bedrijfsvestiging in Zeeland te bewerkstelligen.

Er wordt proactief geacquireerd op bedrijven die actief zijn in de sterke Zeeuwse sectoren Chemie en Procesindustrie, Agrifood, Logistiek en Offshore Wind. Er is een proactieve geografische focus op Vlaanderen. Kansrijkheid van andere geografische gebieden wordt onderzocht.

Vragen van bedrijven die zich met een vestigingsvraagstuk melden worden reactief opgepakt. Sector en geografische herkomst spelen hier geen rol.

Acquisitie op sectoren

In 2018 heeft Invest in Zeeland geïnvesteerd in het samenstellen van sterke proposities voor de sterke sectoren. In 2019 wordt een verdiepingsslag gemaakt door de proposities van sterke subsectoren uit te werken. Een dergelijke werkwijze is in de wereld van Foreign Direct Investment een bewezen succesvolle strategie.

Invest in Zeeland is aangesloten bij het Invest in Holland netwerk, waar internationale acquisitie gecoördineerd wordt aangepakt. Daarbinnen neemt zij deel aan de Nationale Acquisitieteams (NAT) Chemie en Agrifood en het Nationaal Acquisitie Overleg (NAO) Logistiek.

De Offshore Wind-sector in Zeeland groeit sterk naar aanleiding van het Klimaatakkoord en de realisatie van windmolenparken voor de Zeeuwse kust. Dat biedt kansen voor verdere ontwikkeling, zowel in als buiten het havengebied. Er is geen landelijke acquisitiestrategie voor de Offshore Wind-sector. In Zeeland is een gecoördineerde aanpak gerealiseerd middels het platform Energy Port

Zeeland. Invest in Zeeland is vertegenwoordigd in de werkgroepen Business & Business Development en Profilering & Communicatie.

Daarnaast is Invest in Zeeland actief betrokken bij Smart Delta Resources (SDR) en Symbioses 4 Growth (S4G). Zowel de sector-overstijgende samenwerking door bedrijven in de regio met het oog op duurzaamheidsdoelen (zoals benoemd in het Klimaatakkoord), als de beschikbaarheid aan reststromen, capaciteit en utilities, maken Zeeland aantrekkelijk voor bedrijven. Deze gegevens worden ook in 2019 benut voor marketing en acquisitie.

Geografische acquisitie

De inzet op België, regio Vlaanderen, als geografisch donorgebied wordt in 2019 voortgezet. Van alle buitenlandse bedrijven die door Invest in Zeeland geacquireerd zijn, is het grootste deel afkomstig uit deze regio, al blijven zij over het algemeen qua aandeel aan arbeidsplaatsen en investeringsvolume achter bij andere ondersteunde bedrijven.

In 2018 heeft Invest in Zeeland onderzoek gedaan naar het zoek- en beslissingsproces bij Belgische bedrijven die op zoek zijn naar een nieuwe vestigingslocatie en de implicaties die dit heeft voor het acquisitie- en marketingbeleid. In 2019 gaat Invest in Zeeland aan de slag met de hieruit voortgekomen conclusies en aanbevelingen.

In 2018 is tevens een onderzoek gestart naar de kansen en mogelijkheden van Japan en Israël voor geografische acquisitie.

- Japan is een van de grootste buitenlandse investeerders in Nederland, maar is ondervertegenwoordigd in Zeeland. Tegelijkertijd komen een aantal sterke sectoren overeen, zoals de (petro)chemie, procesindustrie, energie, aquacultuur en e-commerce.
- Israël is het land van herkomst van een aantal wat langer en recent gevestigde bedrijven in Zeeland en van een aantal nieuwe leads (mogelijke vestigers in Zeeland).

Herijking acquisitiestrategie

In 2014 heeft Invest in Zeeland onderzoek laten uitvoeren dat de basis heeft gevormd voor de acquisitiestrategie 2014-2018. Omdat de economie en marktsituatie voortdurend veranderen, wordt in 2019 een nieuw onderzoek gestart en een plan gemaakt voor de komende jaren. Hierbij valt te denken aan:

- Een 'quickscan' van de uitgangssituatie
- Een gerichte marktanalyse (nieuwe niches)
- Een acquisitieplan (acties)
- Een database met bedrijven ('hitlist')

Strategisch Accountmanagement

Invest in Zeeland bezoekt reeds in Zeeland gevestigde bedrijven, met het doel nieuwe kansen op investeringen te identificeren en op te volgen. Tegelijkertijd worden signalen over het vestigingsklimaat (regionaal en nationaal) geregistreerd en op het juiste niveau onder de aandacht gebracht zodat deze daar waar mogelijk opgelost kunnen worden.

Samen met het NFIA bezoekt Invest in Zeeland middels het 'Investor Relations (IR) programma, gestructureerd de belangrijkste bedrijven met een buitenlandse moeder in Zeeland. Binnen het Invest in Holland-netwerk is IR goed voor 20% nieuwe leads, 50% van de gecreëerde werkgelegenheid en 50% van het investeringsvolume. Met dezelfde doelstelling worden door Invest in Zeeland de grootste Nederlandse bedrijven in Zeeland bezocht onder de noemer Strategisch Accountmanagement (SA).

Accountmanagement in beide vormen krijgt in 2019 nog meer aandacht dan voorgaande jaren. Diverse globale trends wijzen op verminderde activiteit in buitenlandse investeringen de komende jaren. Daarnaast is er wereldwijd grote concurrentie om dergelijke projecten binnen te halen. Omdat uitbreidingsinvesteringen binnen al bestaande vestigingen bovendien over het algemeen van grotere toegevoegde waarde zijn dan initiële (buitenlandse) greenfield investeringen, gaat Invest in Zeeland hier meer aandacht aan besteden.

Invest in Zeeland wordt betrokken bij gesprekken met bedrijven die een vestiging en/of verplaatsing buiten of binnen de provincie overwegen. Vanuit een onafhankelijke positie kan Invest in Zeeland bemiddelen en adviseren. Hierbij spant Invest in Zeeland zich maximaal in om bedrijven voor de provincie te behouden.

Dankzij strategisch accountmanagement kunnen dergelijke ontwikkelingen vroegtijdig gesignaleerd worden en kan tijdig en gericht actie ondernomen worden.

Promotie en marketing van Zeeland als economische vestigingsregio

Het is van belang dat Zeeland goed zichtbaar is bij potentiële investeerders in binnen- en buitenland, evenals in de eigen regio. Aan de basis van goede resultaten uit acquisitie ligt een structurele en professionele promotie en marketing van Zeeland als aantrekkelijke vestigingsregio voor bedrijven.

In de huidige digitale wereld is het onontbeerlijk dat de website www.investinzeeland.com voortdurend doorontwikkeld en geoptimaliseerd wordt. De in 2018 ingezette focus op contentmarketing blijft ook in 2019 relevant. Deze heeft betrekking op zowel de website als nieuwsbrieven en social media kanalen. Daarbij is extra aandacht voor analyse van data en het inspelen op de resultaten hiervan om zo de diverse doelgroepen op een zo optimaal mogelijke manier te bereiken en de conversieratio te vergroten. Daarnaast wordt in 2019 digital advertising strategisch ingezet om bereik onder relevante doelgroepen te vergroten.

Verder wordt de website van SDR verder geoptimaliseerd met meer specifieke bedrijfs- en projectinformatie ten behoeve van acquisitie. Daarnaast is Invest in Zeeland in 2019 vertegenwoordigd in de marketing en communicatiewerkgroepen voor S4G en Energy Port Zeeland.

Alle middelen die geproduceerd, en activiteiten die ondernomen worden, hebben als doel de sectorale en geografische aanpak te ondersteunen en de algehele zichtbaarheid van Invest in Zeeland bij relevante doelgroepen te vergroten. Voorbeelden zijn professionele en aantrekkelijke proposities, factsheets en video-content.

Gecoördineerde aanpak

Bij alle marketingactiviteiten wordt de samenwerking en afstemming met Zeeuwse partners zoals Provincie Zeeland en VVV Zeeland voortgezet. Op nationaal niveau vindt afstemming plaats met de NFIA.

Events

In 2018 zijn als onderdeel van SA/IR twee succesvolle events georganiseerd. Ook in 2019 worden één of meerdere events georganiseerd, afgestemd op specifieke doelgroepen. Dit vergroot de bekendheid van Invest in Zeeland, draagt bij aan onderhoud, uitbreiding en activering van het netwerk en biedt deelnemers gelegenheid van elkaar en van experts te leren.

Netwerk

Het merendeel van de leads komt voort uit het netwerk. Een sterk en breed netwerk vergroot de slagkracht van Invest in Zeeland en de zichtbaarheid van de mogelijkheden in Zeeland. Invest in

Zeeland ontmoet, versterkt en breidt het netwerk uit door deelname, bijdrage en bezoek aan onder meer beurzen, seminars, events en andere bijeenkomsten.

Invest in Zeeland werkt samen met Impuls-collega's, provincie en gemeenten, North Sea Port, reeds gevestigde bedrijven, zakelijk dienstverleners en onderwijs. Daarnaast is Invest in Zeeland onderdeel van de landelijke netwerkorganisatie Invest in Holland, waarin Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA), NDL/HIDC en alle regionale ontwikkelingsmaatschappijen vertegenwoordigd zijn. De NFIA heeft naast het hoofdkantoor in Den Haag wereldwijd 28 kantoren. Alle activiteiten binnen dit netwerk hebben tot doel het aantal buitenlandse investeringen te laten groeien.

3. Innovatiefinanciering

Het cluster Innovatiefinanciering heeft samen met diverse partners een innovatie ecosysteem opgebouwd waarin innovatieve startende en mkb-ondernemers kunnen groeien en innoveren. Partners hierin zijn overheden, kennisinstellingen en ondernemers. Het cluster Innovatiefinanciering heeft een belangrijke rol bij het verder inrichten van dit Zeeuwse samenwerkingsverband en vormt hiermee de verbindende factor tussen tal van initiatieven in de financieringsketen in Zeeland. Dit ecosysteem draagt bij aan vernieuwing van de economie, ondernemerschap, innovatie en groei.

Eerstelijnsfunctie

De eerstelijnsfunctie wordt vanuit het cluster vorm en inhoud gegeven en omvat onder andere een aanjaagrol naar diverse subsidieregelingen. De afgelopen jaren heeft het cluster deze rol vervuld richting Op Zuid, MIT Zuid, CrossRoads en Link2Innovatie. Deze functie wordt in 2019 gecontinueerd.

Tevens is het van belang om de leadgeneratie verder te intensiveren en structureren. Dit wordt (naast directe leadgeneratie vanuit de fondsen en subsidieprogramma's) gebundeld binnen het team van Dockwize. Hiernaast worden de krachten gebundeld door leadgeneratie deels te combineren met leadgeneratie met het Impuls cluster Invest in Zeeland, aangezien de doelgroepen elkaar gedeeltelijk overlappen.

Zeeland Financial Matching

Zeeland Financial Matching is een voucherregeling om te komen tot financierbare businessplannen voor het innovatieve MKB. De doelstelling voor 2019 is om het programma vaker als leadgenerator te gebruiken voor het Zeeuws Participatiefonds en "high potentials" bij het InnoGo!-fonds. Andersom liggen er mogelijkheden om vanuit de leadgeneratie van de fondsen Zeeland Financial Matching beter te benutten.

Fondsen

In 2019 vindt verdere doorontwikkeling van het Zeeuws Participatiefonds plaats naar een fondsomvang van 13,5 miljoen en een maximale investeringscapaciteit van 1 miljoen. De financiële middelen en benodigde governance-structuur is hiervoor reeds opgetuigd. 2019 zal in het teken staan van fondsuitvoering, waardoor meer de nadruk op het financieren en begeleiden van groeiende MKB ondernemingen zal komen te liggen.

Het fonds InnoGo! groeit definitief naar 2 miljoen in de periode 2019 en deze omvang is ten minste tot 2022 gegarandeerd. In de personele bezetting zijn er twee nieuwe collega's bij gekomen in 2018. Voor 2019 staan de volgende speerpunten op:

- Zichtbaarheid in Zeeland verhogen.
- Doorstroming in de InnoGo! commissie en de commissie uitbreiden.
- Verbetering en verdere professionalisering van het fondsmanagement, waaronder teamsamenwerking en het digitaliseren van diverse processen.

Dockwize

Het cluster Innovatiefinanciering van Impuls, Dockwize (voorheen Stichting Kenniswerf|DOK41) en de onderzoeksafdeling van HZ University of Applied Sciences werken nauw samen onder de naam Dockwize. Dockwize biedt de volgende diensten aan: onderzoek (i.s.m. HZ), diverse innovatieprogramma's voor starters en mkb-ers, faciliteiten waaronder huisvesting, netwerk en financiering.

Dockwize focust zich op innovatieve starters (inclusief studenten) en mkb-ers. In de toekomst is het de ambitie dit uit te breiden richting corporate bedrijven. Het cluster Innovatiefinanciering van Impuls levert financieringsmogelijkheden met betrekking tot de dienstverlening en programma's van Dockwize.

De programma's in de programmalijn van Dockwize kunnen dienen als leadgenerator voor de innovatiefondsen InnoGo! en Zeeuws Participatiefonds. Daarnaast kunnen de bedrijven die reeds worden gefinancierd gebruik maken van de programma's, zodat deze onderdelen elkaar versterken. In 2019 zal het programma aanbod verder worden uitgebreid, onder meer met een accelerator programma. Medewerkers van het cluster Innovatiefinanciering worden bij de ontwikkeling en uitvoering van de programma's betrokken. Daarnaast is het cluster betrokken bij de activatie van het netwerk, met meer de coach- en expertpool en het uitbreiden van een alumni community. Tevens wordt vanuit Impuls personeel ingezet ter ondersteuning van de financiën.

Overig

- Het cluster Innovatiefinanciering geeft voor een groot deel invulling aan de acties zoals gedefinieerd in de MKB samenwerkingsagenda en het MKB actieplan van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.
- Governance Investeringsfonds Zeeland B.V.: doordat met ministerie van EZK en de Provincie Zeeland twee nieuwe aandeelhouders zijn toegetreden in Investeringsfonds Zeeland B.V. is een nieuwe governance structuur rondom Investeringsfonds Zeeland opgetuigd. Dit wordt in 2019 verder geprofessionaliseerd.
- Versterking van de bovenregionale samenwerking in de omliggende regio's in Nederland en Vlaanderen. Denk hierbij aan het subsidieprogramma Crossroads en de link met Startup Delta. Een frequenter contact met andere regionale ontwikkelingsmaatschappijen zorgt daarnaast voor meer kennisdeling.
- Verdere professionalisering van de back-office door het gebruik van het geïmplementeerde CRM-systeem en het inrichten van automatische incassoprocedure voor een efficiënter leningbeheer.

Inbedding

Samenwerking is een essentieel onderdeel voor het cluster Innovatiefinanciering. Naast bestaande samenwerking tussen fondsen, banken en andere financiële entiteiten is er op regelmatige basis afstemming met de diverse stakeholders in het innovatie-ecosysteem (bedrijven, overheidsinstellingen, kennisinstellingen).

Financiering 2019 - 2020

De projecten binnen het cluster worden extern gefinancierd door overheden en bedrijven. In 2018 is een belangrijke stap gemaakt met betrekking tot borging van financiering van het cluster. Door de gerealiseerde instroom van financiële middelen in het Zeeuws Participatiefonds is deze financiering structureel geborgd. De financiering van Zeeland Financial Matching is geborgd tot en met 2019, net als de financiering van InnoGo!.

Voor het uitbouwen van het informals netwerk wordt nog financiering gezocht. Daarnaast worden mogelijkheden onderzocht om de financiering van partners te koppelen aan het ecosysteem en daarmee los te koppelen van specifieke projecten.

Ambities 2019

Naast de doelstellingen van de fondsen en programma's bijbehorend aan het cluster zijn er ambities voor 2019. Dit zijn de volgende:

- Formalisatie samenwerking informal investors: Naar aanleiding van het Balkenende rapport getiteld "Zeeland in Stroomversnelling" hebben reeds gesprekken en plenaire sessies plaatsgevonden met diverse Zeeuwse informals. Er wordt toegewerkt naar een structurele aanpak. Om een goede aanpak / opzet te realiseren zijn echter additionele financiële middelen benodigd, welke op dit moment beperkt beschikbaar zijn.
- De volgende randvoorwaarden moeten in 2019 gerealiseerd worden:
  - Wegens het succes van het InnoGo!-fonds is het van belang dat de financiering geborgd blijft. Hierdoor vinden er op dit moment oriëntatiegesprekken plaats met verschillende partijen, die geïnteresseerd zijn hun deelname te verlengen. In 2019 moet de financiering voor de jaren erop worden geborgd.
  - Ook de financiering voor Zeeland Financial Matching dient in 2019 geborgd te worden voor de jaren erop.

4. Circulaire economie

4.1 Circulaire economie

Het cluster Circulaire economie speelt in op de economische kansen die de energie en grondstoffen transitie met zich meebrengen. De uitdaging van deze transitie speelt door alle sectoren heen en vraagt samenwerking in de gehele bedrijfsketen en tussen sectoren. Vele factoren hebben invloed op deze transitie, zoals olie- en grondstofprijzen, CO2 prijzen, wetgeving en klimaatakkoorden. Om competitief te blijven, te voldoen aan regelgeving en kansen te benutten van de transitie is het essentieel voor bedrijven om hierop goed in te spelen. Dit is een gezamenlijke zoektocht.

Beleidsagenda

Op de beleidsagenda's van Europa, Rijk en Provincie Zeeland zijn circulaire economie en energietransitie steeds grotere speerpunten. Het klimaatakkoord van Parijs en het af te sluiten Klimaatakkoord in Nederland zijn daar voorbeelden van. De onlangs verschenen beleidsvisie van LNV aangaande circulaire landbouw onderschrijft dit belang eveneens.

Visie Impuls

Impuls zet daarom de ingeslagen lijn van de voorgaande jaren door en voert lopende projecten uit en ontwikkelt nieuwe projecten op de volgende thema's:

1. Energietransitie
2. Circulaire economie
  - 2a Biobased Economy
  - 2b Materiaalstromen

In de contacten met het bedrijfsleven zien wij een grote interesse voor de energietransitie. Circulaire economie is een opkomend thema. Daarbij zien wij dat binnen de circulaire economie, de biobased economie minder momentum heeft. De ontwikkeltrajecten zijn daar langer en complexer en concrete markttoepassingen liggen verder weg in de tijd.

1. Energietransitie

Energietransitie is een van de belangrijkste uitdagingen voor de komende jaren. Impuls ziet hier kansen in voor het regionale bedrijfsleven en wil bedrijven faciliteren om in te spelen op deze ontwikkelingen. Een deel van de uitdagingen wordt opgepakt bij de clusters Logistiek en Maintenance (Wind op Zee) en Smart Delta Resources (Roadmap)..

Regionale Energie en Klimaat strategie

Een belangrijk vehikel om de energietransitie verder gestructureerd aan te pakken is via de Regionale Energiestrategie. In alle provincies wordt de komende jaren gewerkt aan een Regionale Energiestrategie, die gezamenlijk de landelijke energiestrategie moeten gaan vormen voor de grote opgave van het Klimaatakkoord van Parijs. In 2020 moet hierover in elke regio een plan zijn opgesteld.

In Zeeland nemen vijf partijen hierin het voortouw: Provincie Zeeland, gemeenten, Waterschap Scheldestromen, netwerkbedrijf Enduris en Impuls. Een kleine werkgroep van deze partijen coördineert de opzet van vijf zogenaamde sectortafels, met behulp van twee procesmanagers. Deze sectortafels beslaan de thema's industrie, mobiliteit, elektriciteit, gebouwde omgeving en landbouw

en natuur. Al deze tafels moeten gevuld worden met mensen die met energietransitie in hun branche aan de slag willen, daar een voortrekkersrol in willen vervullen en willen meedenken hoe gewerkt kan worden aan 95% CO2 reductie in 2050 ten opzichte van 1990.

Impuls helpt mee in het benaderen van bedrijven die hieraan mee kunnen werken en doet een eerste screening op de haalbaarheid en financierbaarheid van projectvoorstellen en initiatieven die in dit proces ontstaan. Impuls verwacht dat de energietransitie grote impact zal hebben op de (Zeeuwse) economie en dat dit voor bedrijven zowel kansen als bedreigingen zal opleveren. Om dit in goede banen te leiden, is het belangrijk dat ondernemers in een vroeg stadium meedenken wat dit voor hun branche en bedrijf gaat betekenen. Ook is er in deze fase invloed uit te oefenen op de oplossingen die gekozen gaan worden. Impuls wil de verbindende factor zijn in dit proces, maar wil ook nadrukkelijk het bedrijfsleven betrekken in dit complexe proces van energietransitie, waarvan de gevolgen op termijn voor iedereen voelbaar gaan worden. Impuls zal vertegenwoordigd zijn in alle sectortafels en in de coördinatie van het proces.

Vanuit deze tafels verwacht Impuls projecten met het bedrijfsleven te kunnen ontwikkelen. Daarnaast zal Impuls haar rol pakken bij de lopende projecten: Zeeuws Energie Akkoord Particuliere Woningbouw en Sneller naar nul op de Meter.

2. Circulaire economie

2a. Biobased Economy

Impuls volgt de ontwikkelingen in de biobased economie en signaleert kansen voor het Zeeuwse bedrijfsleven. Dit zal in samenwerking gebeuren met belangrijke stakeholders en netwerken in de regio. De belangrijkste stakeholders zijn Biobased Delta, Center of Expertise Biobased Economie, Biopark, Food Delta, BBE Trainingscentrum en de Rusthoeve.

Stichting Biobased Delta (BBD)

De Stichting BBD is een publiek-private gefinancierde, triple helix partnership organisatie, die de ontwikkeling van en de transitie naar een circulaire en biobased economie ondersteunt in Zuidwestelijke Delta.

Voor de periode 2018 - 2020 wordt in het meerjarenplan het accent gelegd op:

1. Continuering van de ontwikkeling van de duurzame circulaire en biobased programma's - Redefinery, Sugar Delta en Biorizon, met focus op consortiumvorming en acquisitie.
2. Uitbreiding van het nationale en internationale netwerk om kennis, R&D en business development te delen en acquisitie van nieuwe bedrijvigheid (mkb, startups en scale-ups) te versnellen.

Biobased Innovation Garden Rusthoeve

De Biobased Innovation Garden Rusthoeve vormt het concentratiepunt voor de ontwikkeling van (nieuwe) teelten voor akkerbouw en keten- en productontwikkeling. Tevens wordt er onderzocht of en de lokale agro(rest)stromen benut kunnen worden voor de ontwikkeling van diverse (nieuwe) producten. Deze producten bestaan uit toepassingen voor materialen, chemie, voeding, voeder, waterzuivering, oliën en eventueel voor reststromen op energie en brandstoffen. Impuls onderzoekt samen met het center of expertise BBE de mogelijkheden van kleinschalige bio-raffinage. Daarnaast ondersteunt Impuls de Rusthoeve bij keten en productontwikkeling onder meer door het leggen van contacten met (Zeeuwse) bedrijven.

Specifieke aandacht blijft er voor aquatische biomassa voor teelt en productontwikkeling. Wieren zijn daar het belangrijkste voorbeeld van.

2b. Materiaalstromen

Impuls volgt de ontwikkelingen in de circulaire economie en signaleert kansen voor het Zeeuwse bedrijfsleven. Dit doet zij door gesprekken te voeren met het bedrijfsleven en samenwerking te zoeken met intermediaire organisaties zoals de FME, banken, Food Delta, SDR, KIC en Dockwize.

Een belangrijk programma om de circulaire economie te versnellen, is Symbioses for Growth (S4G). Hierbij wordt gezocht naar kansen voor industriële symbiose voor het mkb in Zeeland en West-Brabant. Door bedrijven aan elkaar te koppelen kunnen concrete samenwerkingsverbanden ontstaan om (rest)materialen, energie, kennis, capaciteit, faciliteiten en innovatie met elkaar uit te wisselen. Deze uitwisselingen kunnen leiden tot kostenbesparing, leveren een positieve bijdrage aan het milieu en stimuleren innovatie. Het hoofddoel van S4G is het versterken van de circulaire economie en zorgen voor een betere verankering van bedrijven in de regio. Daarnaast kan het van toegevoegde waarde zijn voor bedrijven die zich in Zeeland of West-Brabant willen vestigen, omdat onder meer de uitwisseling van (rest)stromen financieel gunstig kan zijn.

Speciale aandacht zal worden besteed aan de bouwsector door voortzetting van de lopende projecten circulair bouwen in de recreatiesector, circulaire bouw kliniek Emergis en het project circulaire woningbouw. Daarnaast zal onderzocht worden of de inspiratiesessie met de maakindustrie kan leiden tot vervolgprijzen.

De lopende en de te verwachten projecten vormen een basis voor de verdere versterking van de bedrijven.

Ambities voor 2019

Voor het cluster circulaire economie en energietransitie streeft Impuls ernaar om in 2019 in totaal drie nieuwe projecten te ontwikkelen. Het projectenoverzicht in de bijlage geeft een verdere uitsplitsing van lopende en nieuwe projecten.

Om de transitie in de praktijk te brengen is kennis en financiering nodig. Om innovatieve mkb-ondernemers te stimuleren om nieuwe circulaire producten, diensten, processen of concepten te ontwikkelen is in het verleden hiervoor een vouchersysteem ontwikkeld. Impuls zal met provincie Zeeland evalueren of een voortzetting en verbreding naar energietransitie van de voucherregeling mogelijk is.

Impuls is met een tiental bedrijven en organisaties plannen aan het ontwikkelen om de opgebouwde kennis van circulair bouwen te delen binnen het Zeeuwse bedrijfsleven, daar een kennis en innovatienetwerk voor op te zetten en nieuwe initiatieven in het kader van circulair bouwen op te zetten. Veel bedrijven zijn aan het zoeken hoe zij invulling kunnen gaan geven aan de circulaire economie. Impuls wil daar graag bij van dienst zijn en de kennis die de afgelopen jaren is opgebouwd, breed uit te dragen en een verbindende factor zijn tussen de verschillende lopende projecten.

Een vergelijkbaar initiatief is Impuls met marktpartijen aan het opzetten op het vlak van energiebesparing in de gebouwde omgeving. Om de bouw- en installatiesector te begeleiden naar een omslag van energiebesparing, wordt een kennisnetwerk opgezet, zodat de kennis op dat vlak beschikbaar komt voor grote én kleine spelers en het personeel in de Zeeuwse bouwsector.

Behalve het opzetten van netwerken, probeert Impuls ondernemers te betrekken en te inspireren via grotere bijeenkomsten, zoals de Biobased Business Development Dag.

4.2 Smart Delta Resources

Smart Delta Resources (SDR) is een samenwerkingsverband van elf energie- en grondstof intensieve bedrijven in de zuidwestelijke deltaregio. SDR wordt ondersteund Provincie Zeeland, North Sea Port en Impuls, waarvan laatstgenoemde ook als facilitator optreedt. Het betreft een unieke samenwerking gericht op industriële symbiose. Voor 70 % wordt dit initiatief gefinancierd door bijdragen van de betrokken bedrijven. Aanvullend ondersteunen Provincie Zeeland, North Sea Port en Impuls SDR met een financiële bijdrage. Alle betrokken partijen hebben eind 2015 het Memorandum of Understanding verlengd tot 2020 en dat is 2017 nogmaals bevestigd. Hierdoor is er een stabiele basis om de samenwerking te continueren.

Themagebieden van het SDR platform omvatten energie, grondstoffen (onder andere waterstof, methaan, syngas), water, reststromen (onder andere CO₂) en restwarmte. De betrokken sectoren zijn chemie, basismetaal, energie en food.

Programma doel en opzet

Het primaire doel van SDR is om de concurrentiepositie van de bedrijven en daarmee ook van de regio te versterken door projecten/business cases te ontwikkelen op het gebied van industriële symbiose. Deze projecten moeten op termijn leiden tot aanzienlijke vermindering van de energie- en grondstoffen footprint c.q. reductie van CO₂ emissies, waarmee tevens een forse bijdrage kan worden geleverd aan de realisering van de klimaatdoelstellingen in 2050.

Ontwikkelingen

Onderzoeksbureau CE Delft heeft in opdracht van de board van SDR en in samenwerking met de bij SDR aangesloten bedrijven begin 2018 het rapport "Roadmap towards a climate neutral industry in the Delta region" uitgebracht. CE Delft heeft onderzocht wat de kansen, mogelijkheden en drempels zijn voor de SDR bedrijven om de doelstellingen van een 80-95 % CO₂ reductie omstreeks 2050 te realiseren. Centraal stond de vraag: welke initiatieven moeten bedrijven vanaf 2018 nemen om de klimaatdoelstellingen van 2050 te halen? Uitgaande van toekomstbeelden heeft CE Delft daartoe acht projecten gedefinieerd rondom de drie thema's elektriciteit en waterstof, circulaire grondstoffen en CO₂ opslag en gebruik (CCS en CCU). Vanaf medio 2018 worden deze acht projecten, die meestal een lang traject van uitvoering kennen, ter hand genomen.

Realisatie van de projecten is gebonden aan de voorwaarde dat de concurrentiekracht en de continuïteit van de bij SDR aangesloten bedrijven bij de uitvoering ervan behouden blijft.

Rol Impuls bij SDR

Impuls treedt voor SDR op als penvoerder, bijvoorbeeld bij het aangaan van overeenkomsten. Maar ook als facilitator bij de uitvoering van de werkzaamheden voor het samenwerkingsverband, zoals het beschikbaar stellen van medewerkers en kantoorfaciliteiten. Voorts neemt Impuls een belangrijk deel van het voor SDR beschikbare werkbudget voor haar rekening in het kader van stimulering van economische initiatieven in de regio.

Uitvoering projecten

Hieronder is een schema weergegeven, waarin de acht projecten uit de Roadmap 2050 zijn opgenomen, evenals het project simulatie van ISPT Modelling. Deze projecten zijn gestart in 2018 en

zullen, afhankelijk van aard en omvang ervan, in 2018 of anders in de komende jaren (tot 2030) worden afgerond.

Project	Total costs estimate*	First phase	
		Cost estimate	Days/company
Robust and cost-effective electricity network infrastructure	...	70,000-150,000	10
Power2Hydrogen in the Delta region	€ 40-70 mln	85,000	6
Regional H2 open network infrastructure	€ 70 mln	55,000	10
Circular feedstock plastics production	€ 150 mln	85,000	8
Regional CO ₂ network	€120 mln	45,000	6
Stimulation of heat-pump technology	Membership ISPT	€ 500	2-10
Geothermic potential at Bergen op Zoom	€ 2-12 mln	€ 40,000	5-10
Steel2Chemicals**	€ 300 mln	€ 16-20 mln	Included in costs

* Excluding costs of adjustments at companies sites.

** First phase is the realisation of 2 pilot plants at ArcelorMittal. Total costs is realisation of a first of a kind demoplant.

5. Logistiek en Maintenance

Logistiek is en blijft voor Zeeland een belangrijke economische sector. Ruwweg 1 op de 3 banen is afhankelijk van onze havens, logistiek en de daar gevestigde bedrijven. Zeeland Connect is inmiddels, sinds de oprichting in 2015, een begrip als logistiek samenwerkingsverband. Ondanks dat een stevig fundament is gelegd met een aantal concrete projecten, bijeenkomsten, een jaarlijks logistiek congres en een brede stuurgroep met deelname van vier bedrijven, blijft het noodzakelijk aandacht te vragen voor nieuwe ontwikkelingen en nieuwe projecten aan te jagen. De enige wijze dit logistiek samenwerkingsverband te verstevigen en meer bedrijven hierbij te betrekken is het uitvoeren van een sterke projectenagenda, passend bij de schaal en de uitdagingen van de regio.

Maintenance

De activiteiten op het gebied van maintenance worden vooral in samenwerking met KIC|MPi en World Class Maintenance uitgevoerd. Speerpunten hier zijn robotisering en onderhoud van windparken op zee.

Energietransitie

De energietransitie betekent vooral voor de logistiek en het goederenvervoer een enorme uitdaging. Speerpunten hier zijn duurzaam wegtransport, duurzame ontwikkeling van de binnenvaart en verduurzaming van logistieke ketens en operaties. Daarnaast is Impuls via het cluster LME betrokken bij de ontwikkelingen rond wind op zee en maakt deel uit van het kernteam van Platform Energy Port Zeeland.

Zeeland Connect – logistiek samenwerkingsverband

Zeeland Connect is hét ondernemend en onafhankelijk netwerk van ondernemers, kennisinstellingen en overheden, dat door verbinding en samenwerking de positie van logistiek Zeeland versterkt.

Een aantal projecten die de afgelopen jaren zijn uitgevoerd, BargeConnect en FastXS, krijgen in 2019 navolging in een nieuwe vorm: BargeConnect gaat verder als overlegplatform voor de binnenvaart en FastXS wordt onderdeel van het nieuwe Central Gate project, waarvoor inmiddels een bijdrage uit de regio portefeuille van 4 miljoen euro is toegewezen. Het synchromodale programma loopt nog door tot 2020.

De logistieke toekomstvisie op Zeeland, tot stand gekomen in nauwe samenspraak met directeuren/CEO's van de belangrijkste bedrijven, is in 2019 gereed. Op basis van deze visie en de daarin benoemde speerpunten, gebaseerd op de Smart Industry agenda: digitalisering, robotisering en energietransitie, wordt een nieuwe projectenagenda opgesteld waarvoor directe commitment aan bedrijven voor deelname aan de uitvoering hiervan wordt gevraagd. Het startsein voor een aantal van deze nieuwe projecten wordt gegeven tijdens het jaarcongres van Zeeland Connect op 21 november 2018. Verdere invulling volgt in de maanden daarna.

Synchromodaal 2.0

Het huidige synchromodale programma "Go OffRoad", ondersteund door de Topsector Logistiek, loopt tot najaar 2020. Onder dit programma worden verschillende synchromodale projecten zoals Reefer Express Line uitgevoerd en via de netwerken van verladers en vervoerders worden bundelingsinitiatieven en samenwerking gestimuleerd.

Om de impact van synchromodale activiteiten te vergroten en nog meer en efficiënter gebruik te maken van vervoer per spoor en binnenvaart, werkt Zeeland Connect aan een opvolger van dit programma onder de naam Synchromodaal 2.0. Het belangrijkste verschil met het huidige programma is dat synchromodale koppelingen meer vanuit het perspectief van de betrokken verladers worden opgepakt. Door de belangrijkste goederenstromen en knelpunten voor specifieke activiteiten en sectoren te analyseren zullen slimme logistieke oplossingen niet alleen leiden tot een efficiënter vervoer van de huidige volumes, maar ook kansen bieden op groei, verdere consolidatie en versterking van de hub functie voor de betreffende goederen of sectoren.

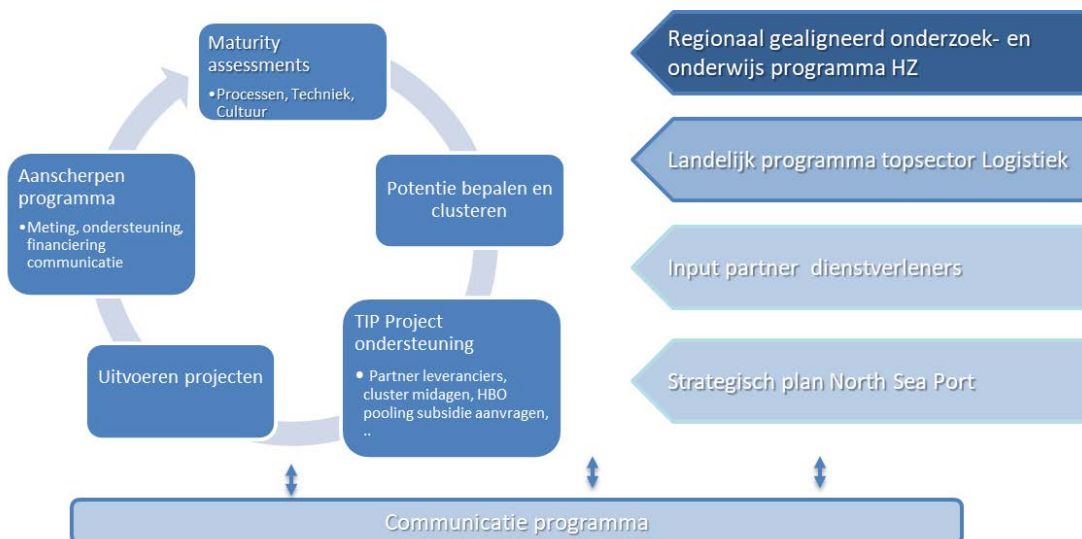
Central Gate

Zeeland Connect heeft in samenwerking met North Sea Port een aanvraag voor ondersteuning van de realisatie van een slimme parkeervoorziening voor vrachtauto's via de regiogelden regeling ingediend. Vanuit deze regeling is een bijdrage van 4 miljoen euro toegezegd. De totale investering in benodigde terreinen en infrastructuur bedraagt meer dan 20 miljoen euro. De Central Gate is als hub een 'enabler' om een aantal logistieke innovaties en duurzaamheidsmaatregelen te realiseren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan duurzaam transport (laad- en tankvoorzieningen) en pilots voor autonoom vervoer en platooning.

OP-Zuid aanvragen

De nieuwe OP-Zuid call biedt kansen voor financiering van projecten van Zeeland Connect. De subsidie vanuit de Human Capital call voor Dare2Share (gezamenlijke aanvraag met Brabant) is inmiddels toegekend, wat betekent dat in 2019 een aantal projecten rondom data sharing en logistieke automatisering zullen worden opgepakt. Eén van de plannen betreft mkb-bedrijven te ondersteunen bij het maken van een analyse van de automatiseringsmogelijkheden. Op deze wijze worden niet alleen welkome efficiency verbeteringen gerealiseerd, maar kan ook het tekort aan arbeidskrachten worden verminderd door routinematige werkzaamheden, waar mogelijk en gewenst, te automatiseren.

Op 3 december 2018 gaat een logistieke OP-Zuid call open. Een aantal projecten van de nieuwe projectenagenda van Zeeland Connect past prima binnen deze aanvraag. Een structurele bijdrage vanuit OP-Zuid voor een logistiek programma biedt Zeeland Connect een meerjarig en stabiel financieel fundament. De uitvoering van de uitkomsten van de logistieke toekomstvisie en ambitieniveau van Zeeland Connect zijn hier in grote mate afhankelijk van. Daarnaast is het plan een 'logistics intelligence' project in te dienen binnen het DALI-programma van de regio West-Brabant. Dit betreft ook een aanvraag voor de geplande logistieke OP-Zuid call en biedt een mooie kans de samenwerking met West-Brabant aan de hand van een concreet logistiek project te versterken.

Dare2Share projectstappen

Maintenance

In 2019 worden de resultaten van het Smart Tooling project opgeleverd. Dit betreft een werkende demo robot applicatie voor het inspecteren van leidingen en één voor het reinigen van drukvaten. De totstandkoming van deze beide innovaties zijn door Impuls begeleid en worden in de loop van 2019 getest bij BASF en Dow Benelux. Dit project zal in Q3-2019 worden afgerond.

In samenwerking met Word Class Maintenance is in 2018 een bijdrage geleverd aan de totstandkoming van een business plan voor Fieldlab Zephyros, gericht op het optimaliseren van onderhoud aan offshore windparken. Op dit moment is nog niet in te schatten hoe concreet de plannen en de deelname van Zeeuwse bedrijven zal worden. De inzet is vestiging van dit lab in Zeeland, mits de invulling past bij de hier gevestigde bedrijven en hun activiteiten. Scaldia in Vlissingen is hiervoor de mogelijke locatie.

In samenwerking met het KIC | MPI worden de kansen voor een OP-Zuid aanvraag geïnventariseerd. Indien besloten wordt een aanvraag in te dienen, dan wordt door Impuls ondersteuning verleend.

Energietransitie en verduurzaming goederentransport

Naast de directe en actieve betrokkenheid bij de business development activiteiten rondom offshore wind binnen Platform Energy Port Zeeland, zetten wij in 2019 zwaar in op het stimuleren van activiteiten en projecten rondom de verduurzaming van het goederentransport. In het projectenprogramma van Zeeland Connect wordt het stimuleren van duurzaam wegtransport meegenomen. Concrete plannen bestaan voor een pilot met elektrische vrachtauto's en autonoom transport.

De binnenvaartsector staat voor een enorme uitdaging de vloot schepen schoner en duurzamer te maken. Wij zijn dan ook bijzonder blij met de deelname aan het Interreg 2-seas project Hybrid Shipping, dat op het moment van schrijven van het jaarplan zo goed als zeker doorgaat. Binnen dit forse project met een budget van ruim 15 miljoen euro coördineert Impuls één van de pilot projecten. Dit betreft de ombouw van een groot binnenvaartschip naar aandrijving op waterstof. Voor dit project is een consortium met deelname van een aantal Zeeuwse mkb-bedrijven gevormd. Dit project heeft een hoge publiciteitswaarde en betreft wereldwijd de eerste fysieke ombouw van een groot binnenvaartschip naar waterstof.

Tegelijkertijd zullen in 2019 activiteiten worden opgestart om op termijn de benodigde waterstof bunker infrastructuur te realiseren. De mogelijkheden en hiervoor beschikbare financieringsinstrumenten zullen in nauwe samenwerking met North Sea Port, WaterstofNet en de collega's van Smart Delta Resources worden opgepakt. Zeeland biedt voldoende mogelijkheden voor het ontwikkelen van een waterstof infrastructuur. Op termijn is voldoende groene stroom van windparken op zee voorhanden die gebruikt kan worden als brandstof voor binnenvaart, offshore onderhoudsschepen, de fast ferry, bussen, vracht- en personenauto's.

Via het cluster Logistiek en Maintenance maakt Impuls ook deel uit van de Tafel Mobiliteit van het Zeeuws Energieakkoord.

Tot slot levert het cluster Logistiek en Maintenance een bijdrage aan enkele projecten en activiteiten die niet direct aan één van de bovenstaande speerpunten kunnen worden toegewezen. Dit betreft de economische spin-off rondom de realisatie van de Marinierskazerne in Vlissingen via de deelname aan de projectgroep van de Provincie Zeeland. Zolang door de Tweede kamer en het Ministerie van Defensie nog geen definitief besluit over vestiging is genomen, staan de activiteiten hier 'on hold'. Ook is Impuls betrokken bij de realisatie van passende huisvesting voor zowel permanente nieuwe werknemers als tijdelijke huisvesting voor arbeidsmigranten en expats. Door marktpartijen en beleidsmakers bij elkaar te brengen, knelpunten in kaart te brengen en de aanpak hiervan te stimuleren proberen wij hieraan een constructieve bijdrage te leveren.

6. Vrijetijdseconomie

Toerisme blijft een belangrijke economische sector voor Zeeland. In 2017 stegen de opbrengsten van het aantal overnachtingen naar 17 miljoen euro. Met name het aantal bezoekers vanuit het buitenland blijft groeien. Zeeland is hiermee nummer drie van Nederland qua aantal overnachtingen van buitenlandse gasten. De totale bestedingen van verblijfs- en dagtoeristen, inclusief vaste gasten, in Zeeland bedragen ruim 1,5 miljard euro (Kenniscentrum Kusttoerisme, 2018). Daarnaast vormt de sector een belangrijke banenmotor met ruim 16.000 banen. Hiermee levert de vrijetijdseconomie een significante bijdrage aan de werkgelegenheid en leefbaarheid van Zeeland.

Om deze economische impact van het toerisme te behouden en verder te versterken blijft het stimuleren van vernieuwing, kwaliteit en innovatie noodzakelijk. Ontwikkelingen in de sector gaan razendsnel, consumentengedrag blijft veranderen en concurrentie met andere bestemmingen verandert en neemt toe. Daarom is het van belang dat Zeeuwse ondernemers nieuwe kansrijke ontwikkelingen kunnen omzetten in eigen, unieke en daarmee onderscheidende producten, die gasten zullen blijven aantrekken. Ook in de bedrijfsvoering zullen ondernemers open moeten staan voor vernieuwing om de concurrentiepositie te kunnen behouden. Uitdagingen op het gebied van duurzaamheid en energietransitie bieden nieuwe kansen voor toekomstbestendige bedrijfsontwikkeling voor zowel verblijfaccommodaties, dagattracties, horeca bedrijven als de watersport sector. Ook het up-tot date houden van digitale kennis en vaardigheden blijft een aandachtspunt voor het toeristisch mkb. Een derde speerpunt is het verbeteren van het imago van de sector.

Veel toeristische(familie)bedrijven weten Impuls inmiddels te vinden als partner voor nieuwe ideeën en aanjager voor innovatie. In 2019 blijft Impuls deze rol vervullen. Samen met Kenniscentrum Kusttoerisme en VVV Zeeland, de partners binnen de Toeristische Uitvoeringsalliantie (TUA), en in nauwe afstemming met Provincie Zeeland, de gemeenten en Toeristisch Ondernemend Zeeland (TOZ) werkt Impuls in 2019 een samenhangend programma voor de vrijetijdseconomie in Zeeland. Impuls heeft daarbij de focus dat de sector duurzaam (blijft) groeien door ondernemers te stimuleren om voortdurend te vernieuwen en in te spelen op bovengenoemde nieuwe kansen.

Stimulering innovatie bij ondernemers

Het stimuleren van vernieuwing binnen de sector blijft een belangrijk aandachtspunt van Impuls. Hierbij adviseert en begeleidt Impuls ondernemers met initiatieven in verschillende deelgebieden als natuur, mobiliteit en gezondheid. Het project SAIL en de stimuleringsprogramma's voor verschillende gemeenten zijn hier voorbeelden van. Ook in 2019 zijn er innovatievouchers voor bedrijven uit horeca, watersport en dagattracties beschikbaar waarmee ondernemers met behulp van externe expertise hun bedrijf kunnen verbeteren. De opgedane ervaring in 2018 met de vouchers zijn positief en worden door ondernemers ervaren als een welkome handreiking bij hun soms lastige uitdagingen. Andere ondernemers krijgen inzicht in de ervaringen en kunnen hiermee hun voordeel doen. Ook binnen de verblijfsrecreatie blijven de innovatievouchers beschikbaar. In de gemeenten Schouwen-Duiveland, Veere en Noord-Beveland wordt de regeling voortgezet, en kunnen ondernemers externe expertise inhuren om een kwaliteitsslag te maken op hun bedrijf.

Het stimuleren van vernieuwing binnen de verblijfsrecreatie blijft een aandachtspunt voor Impuls. Met middelen vanuit de Regiodeal wordt het project Kwaliteit Zeeuwse Kust uitgevoerd. Enerzijds gericht op gebiedsontwikkeling in de aandachtsgebieden langs de Zeeuwse Kust. Anderzijds een kapitaalinjectie voor (verouderde) bedrijven die een kwaliteitsslag willen maken.

Duurzaamheid & Energietransitie

Voor het stimuleren van kansen op het gebied van circulaire ontwikkelingen in de verblijfsrecreatie, zoals circulair bouwen, voert Impuls samen met RECRON, Provincie Zeeland en Kenniscentrum Kusttoerisme het project "Land in zee: voor een circulaire beleving uit". Hierin wordt een 20-tal bedrijven ondersteund om circulaire toepassingen op het bedrijf te realiseren. In 2019 zal Impuls inzetten op verdere uitrol van toepassingen van circulair (ver)bouwen in andere sectoren (horeca, dagattracties, watersport) en ontwikkelingen stimuleren op het gebied van energietransitie.

Imago van de sector

De verwachting is dat de krapte op de arbeidsmarkt ook in 2019 zal voortduren. Het tekort aan personeel vormt één van de grootste bedreigingen voor ondernemers op dit moment. Hierdoor wachten ondernemers met realiseren van uitbreiding, wat groei binnen de sector in de weg zit (Rabobank Horeca & Recreatie Update, augustus 2018). Verschillende partijen in Zeeland nemen hier al het initiatief in middels een Hospitality Pact om te komen met oplossingen.

Digitale doorontwikkelingen

Door de TUA partners is een visie opgesteld voor een eigentijdse digitale infrastructuur gericht op een optimale beleving voor de gast. Impuls speelt een belangrijke rol bij het beschikbaar en benutbaar maken van digitale data en kennis voor ondernemers zodat ze dit kunnen vertalen in productontwikkeling. Binnen het project PROFIT gaat Impuls in 2019 verder met het begeleiden van ondernemers in de drie proeftuinen, bij het toepassen van digitale data voor nieuwe productontwikkeling. Impuls zal middels een aantal bijeenkomsten en masterclasses met ondernemers concrete stappen uitwerken om deze digitale data te gaan toepassen in hun bedrijfsvoering. Daarnaast adviseert Impuls ondernemers hoe zij digitale ontwikkelingen op hun bedrijf kunnen vormgeven. En is betrokken bij andere digitale ontwikkelingen zoals één ticketing systeem voor vervoer in Zeeland en de verdere uitrol van snel internet in het buitengebied.

Overig

Impuls is actief betrokken bij verschillende regionale toeristische overlegstructuren en denkt daarin, met zowel overheden als ondernemers, mee over de ontwikkeling van toerisme op regionaal en provinciaal niveau. Voorbeelden zijn de Werkgroep Bevelanden Recreatief en de Toeristische Denktank Schouwen-Duiveland. Ook voert Impuls het secretariaat van Toeristisch Ondernemend Zeeland (TOZeeland).

Begeleiding verschillende initiatieven

Ondernemers maar ook overheden en maatschappelijke instanties vinden bij Impuls een luisterend oor bij de ontwikkeling van initiatieven die een meerwaarde opleveren voor de regionale economie. Indien wenselijk zal Impuls begeleiding aanbieden. Bij langdurige of intensieve trajecten zal gekeken worden naar aanvullende financiering dan uit het reguliere budget.

7. Projectenoverzicht

Cluster	Project/activiteit	Doelstelling	Rol Impuls	Looptijd	Totale projectomvang
<i>Invest in Zeeland</i>					
	Lopende activiteiten				
	Investor Relations	Realiseren van uitbreidingsinvesteringen of nieuwe bedrijfsvestigingen bij bedrijven met een internationale moeder.	Accountmanager, acquisiteur, netwerker	Doorlopend	
	Strategisch Accountmanagement	Identificeren en benutten van kansen door een structurele bewerking van de grotere Nederlandse bedrijven in Zeeland.	Accountmanager, acquisiteur, netwerker	Doorlopend	-
<i>Innovatiefinanciering</i>				-	-
	Lopende projecten				
	1e lijnsopvang Investeren (financiering via MKB-gelden)	Ondernemers helpen bij vraagstukken over financiering van innovatie en het doorverwijzen naar financieringsregelingen (zoals OP-Zuid, MIT-Zuid, Zeeland FM, Innogo en banken).	Uitvoering	Doorlopend	
	CrossRoads II	Het bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden hebben het project CrossRoads opgezet om bedrijven in de grensregio Vlaanderen-Nederland te helpen bij het toepassen van nieuwe technologieën. CrossRoads levert daartoe inhoudelijke en financiële ondersteuning. Het project is een samenwerking tussen Zeeland, Noord-Brabant, Limburg en Vlaanderen.	Partner en uitvoering	t/m 31 maart 2019 (wordt hoogstwaarschijnlijk verlengd)	
	Link2innovate	Het Interreg project Link2Innovate wil via coaching en samenwerking innovatieve MKB'ers in de grensregio helpen om de zogenoemde valley of death te trotseren, door technostarters te linken aan geïnteresseerde bedrijven of organisaties aan de andere kant van de grens. Ook attendeert Link2innovate grotere organisaties die op zoek zijn naar een innovatie op het bestaan van een relevante start-up in het buurland.	Partner en uitvoering	t/m 31 maart 2019	
	MIT Zuid	MIT Zuid is een regeling om innovatie in het KB te stimuleren in de topclusters (agrofood, chemie, high tech systems, biobased, logistiek, maintenance, life science and health) en de topsectoren van EZ door middel van drie instrumenten: Innovatieadvies, Haalbaarheidsstudies en R&D samenwerkingsprojecten. Rol Impuls is toeleiden KB naar de regeling, begeleiden bij de aanvraag en aanscherpen van de businesscase.	Partner	Doorlopend	
	Zeeland FM	De kern van Zeeland FM bestaat er uit dat I) transparantie in vraag en aanbod van kapitaal groter wordt en II) meer financieringen voor innovatieve bedrijven gerealiseerd worden (zowel starters als groeiers). De werkwijze van Zeeland FM is gebaseerd op het huisarts-specialisten model. De huisarts identificeert het probleem en koppelt wanneer nodig de ondernemer aan een specialist die intensieve begeleiding biedt, wat realisatie van de financiering substantieel vergroot. De ondernemer krijgt aan het einde van het traject 50% van de kosten die gemaakt zijn aan de specialist vergoed, tot een maximum van € 2.500.	Penvoerder, uitvoering	t/m 31 december 2019	
	Dockwize (voorheen St. Kenniswerf / DOK)	Een samenwerkingsverband tussen ondernemers, onderwijs en overheid. Dockwize is de kennis- en innovatiehotspot van Zeeland. Innovatie, ondernemerschap en werkgelegenheid worden vanuit Dockwize gestimuleerd. Dock (voorheen DOK41) is de Zeeuwse broedplaats/incubator	Partner, bestuurder	Doorlopend	

Cluster	Project/activiteit	Doelstelling	Rol Impuls	Looptijd	Totale projectomvang
		voor innovatieve techno- en creatieve startups en is gevestigd op het Kenniswerf terrein.			
	InnoGo!	InnoGo is het project dat innovatieve (techno)starters in Zeeland begeleidt en ondersteunt bij de opzet van een bedrijf en/of de ontwikkeling van een product. InnoGo III vormt de verbindende factor tussen tal van initiatieven in Zeeland, waaronder initiatieven op het gebied van incubatormilieus.	Penvoerder, Uitvoering	Doorlopend	
	Zeeuws Participatiefonds	Het ZPF verstrekt hoog risicodragend kapitaal aan startende en doorstartende ondernemers in Zeeland, door middel van het verstrekken van achtergestelde leningen of het nemen van een aandelenparticipatie. Aandeelhouders van het ZPF zijn de ABN-AMRO, de ZLM en de Provincie Zeeland.	bestuurder, uitvoering		
	Begeleiding Kennis- & Innovatienetwerken Campus Zeeland en aanjagen projecten richting OP-Zuid en aanjaagelden Zeeland In Stroomversnelling	Het mede realiseren en faciliteren van robuuste netwerken van bedrijven, overheden en kennisinstellingen in de belangrijkste Zeeuwse topsectoren. Deze netwerken richten zich op maatschappelijke uitdagingen zoals circulaire economie, energietransitie, digitalisering etc. Daarnaast richten de activiteiten zich op het begeleiden van netwerken/clusters naar relevante regelingen voor clusters.	begeleiding	2019	C.a. € 100.000
<i>Circulaire economie en energietransitie</i>					
	Lopende projecten				
	Emergis, bouw Ithaka Kinder- en Jeugdcliniek	Demonstratieproject circulair bouwen; toepassen van materiaal dat uit gesloopt kantoor van Rijkswaterstaat is gekomen en heeft gediend als basis voor het ontwerp van een nieuwe kliniek. Met ketenpartners onderzoeken welke kansen en belemmeringen er zijn en hoe dit in de toekomst doorontwikkeld kan worden.	Borgen dat lokale bedrijven een rol gaan vervullen in het bouw- en ontwikkelproces. Continu verkennen van subsidiemogelijkheden.	Nov 2015-maart 2019	Ca. 5 miljoen euro
	Sneller en beter naar Nul op de Meter	Het project is er op gericht om burgers in de gemeente Middelburg hun woning naar nul op de meter te laten renoveren. Particuliere woningeigenaren kunnen tot € 21.000 subsidie ontvangen als zij zelf minimaal ook zo'n bedrag investeren en hun woning naar Nul op de Meter of NoM-Ready renoveren. Een bouwteam van Zeeuwse bedrijven biedt zijn expertise aan om de woningen te renoveren.	Impuls heeft Zeeuwse bedrijven benaderd om deel te nemen in dit project en zitting te nemen in het Nul op de Meter team Middelburg. Impuls is coördinator van dit NoM-team	December 2015-juli 2019	880.000 euro
	Regionale Energiestrategie	Het ontwikkelen van een Regionale Energiestrategie voor Zeeland, als input voor de landelijke energiestrategie, om te voldoen aan de afspraken van het Klimaatakkoord van Parijs; 95% CO2 reductie in 2050 (40% in 2030).	Deelnemer van het ambtelijke en bestuurlijke kernteam, deelnemer aan de sectortafels. Betrekken van bedrijfsleven en het beoordelen van initiatieven op haalbaarheid en financierbaarheid.	Januari 2018-doorlopend	50.000 euro
	Zeeuws Energieakkoord particuliere woningbouw	Meer dan 30 Zeeuwse bedrijven en organisaties hebben begin 2017 hun handtekening gezet onder het Zeeuws Energieakkoord. Daarmee spreken ze af dat zij gezamenlijk gaan werken aan het versneld energie- en CO2-neutraal maken van de Zeeuwse particuliere woningvoorraad. De doelstelling is om de particuliere woningvoorraad in 2045 volledig energieneutraal te hebben.	Mede-initiatiefnemer en coördinator van het Zeeuws Energieakkoord samen met de Regiocoördinator Zeeuwse gemeenten.	Vanaf september 2015, doorlopend	
	Circulair bouwen	Het project is er op gericht om circulaire verblijfsrecreatie te ontwikkelen voor Zeeuwse campings en villaparken. Twee ondernemers realiseren een demonstratieproject.	Ondersteuning bij het zoeken naar Zeeuwse partners voor de realisatie van de demo's en het doorsluizen van de kennis naar Zeeuwse bedrijven.	2017-september 2019	1.000.000 euro

Cluster	Project/activiteit	Doelstelling	Rol Impuls	Looptijd	Totale projectomvang
	Circulaire woningbouw	Twee woningbouwcorporaties ontwikkelen met een projectontwikkelaar circulaire renovatie, nieuwbouw en de opzet van een marktplaats voor gebruikte bouwmaterialen.	Ondersteuning bij het zoeken van geschikte partners voor het opzetten van een marktplaats, leggen van contacten met partijen die hier ook mee aan de slag willen, faciliteren van kennisuitwisseling tussen Zeeuwse bedrijven.	Mei 2018-juni 2021	121.000 euro
	Symbiose for Growth	Symbioses for Growth (S4G) zoekt kansen voor industriële symbiose voor het MKB in Zeeland en West-Brabant. Door bedrijven aan elkaar te koppelen kunnen concrete samenwerkingskansen ontstaan om (rest)materialen, energie, kennis, capaciteit, faciliteiten en innovatie met elkaar uit te wisselen. Deze uitwisselingen kunnen leiden tot kostenbesparing, leveren een positieve bijdrage aan het milieu en stimuleren innovatie	Mede-uitvoerder van programma	2018-2019	
	PS-Loop	Realisatie van recycle fabriek voor piepschuimrecycling	Ondersteuning bij indiening regiodeal	2018-	10 miljoen euro
	Circulaire Vouchers	Deze vouchers zijn bedoeld om innovatieve mkb-ondernemers te stimuleren om nieuwe circulaire en of biobased producten, diensten, processen of concepten te ontwikkelen.	Uitvoerder van regeling	2017-mrt 2019	150.000 euro
	Uitvoeringsbureau Biobased Economy Zeeland	Afstemmen van initiatieven rondom biobased economy in Zeeland met de volgende partners. North Sea Ports, Universiteit Wageningen, Kamer van Koophandel, Provincie Zeeland, Biobased Delta, Center of Expertise Biobased Economy van HZ University of Applied Sciences.	Faciliteren overleg	2019-	
	Verkenningen				
	Maakindustrie	Vervolg op inspiratiesessies met FME - Rabobank			
	Vervolg op voucherregeling				
Logistiek en Energie					
Logistiek					
	Lopende projecten				
	Reefer Express Line - spitsmijdingen	Reductie van aantal spitsritten tussen Vlissingen en Rotterdam door modal-shift naar barge.	Communicatie, financiële afwikkeling en verantwoording aan de Verkeersonderneming.	tot sept 2019	€ 140.000
	Nieuwe projecten				
	Zeeland Connect 2019	Versterken van de positie van logistiek Zeeland door verbinding en samenwerking via hét ondernemende en onafhankelijke netwerk van ondernemers, kennisinstellingen en overheden.	Penvoering en programma management.	2019 (K&I netwerk)	ca. € 150.000 per jaar
	Dare2Share - OPZuid	Innovatiedrempel MKB bedrijven (logistiek & maakindustrie) verlagen en bekend maken met mogelijkheden digitalisering, robotisering en data sharing.	Aanjagen en projecten initiëren en ondersteunen.	2019 – 2021	€400.000/ 3 jaar
	Synchromodaal transport 2019	Versterken samenwerking binnen verladers en vervoerdersnetwerken. Stimuleren innovaties, gezamenlijke aanpak bottlenecks en realiseren CO2 reductie.	Uitvoering programma Topsector Logistiek. Voorzitterschap en organisatie Verladerskring Kanaalzone en Netwerk Wegtransport.	2019 – 2020	€ 120.000
	Central Gate – realisatie innovaties	Slimme en veilige Zeeuwse wegtransportcorridor realiseren door ontwikkelen van centrale en beveiligde parkeervoorzieningen. Parkeerlocaties zijn een middel om duurzaamheidsambities te realiseren en noodzakelijke innovaties zoals elektrisch rijden te stimuleren.	Mede-initiatiefnemer en project management niet-infrastructurele activiteiten.	2019 – 2022	> € 20 mln. incl. infra (tot 2022)

Cluster	Project/activiteit	Doelstelling	Rol Impuls	Looptijd	Totale projectomvang
	Verkenningen				
	Realisatie huisvesting arbeidsmigranten (ism Invest)	Versnellen en stimuleren totstandkoming benodigde (structurele) huisvesting voor arbeidsmigranten.	Partijen verbinden en ontwikkeling door marktpartijen stimuleren.	2019	interne uren
	Markaz	Realiseren maximale economische spin-off van vestiging Marinierskazerne in Vlissingen.	Betrekken regionale bedrijven bij bouw en exploitatie kazerne. On hold – in afwachting van besluitvorming in Den Haag.	2019 – 2022	interne uren
	Logistieke start-ups	Stimuleren innovatievermogen van regionale logistieke sector.	Start-ups ondersteunen bij realisatie innovaties en marktintroductie.	2019 en verder	bestaande fondsen
	OP-Zuid call logistiek	Besluitvorming noodzaak logistieke OP-Zuid call ondersteunen.	Input en voorbereiding mogelijke OP-Zuid call logistiek in 2019.	2019	nbn
Energie					
	Lopende projecten				
	Offshore Wind/ Platform Energy Port Zeeland	Economische ontwikkeling offshore wind activiteiten stimuleren door samenwerking overheid, onderwijs en bedrijven.	Ondersteunen profilering Zeeland als one-stop-shop hub voor offshore wind. Vestiging, samenwerking en innovaties stimuleren van vooral niet-havengebonden bedrijven en toeleveranciers.	2019 en verder	interne uren
	Nieuwe projecten				
	Ship Hybridisation – Interreg 2 seas	Realisatie van hybride schepen – Interreg 2-seas aanvraag. Besluit subsidie tekening begin 2019.	Project management en inbreng kennis van netwerk en waterstof infrastructuur. Coördinatie pilot ombouw binnenvaartschip met waterstof aandrijving. Separaat bunkering waterstof infrastructuur realiseren en overige innovaties hybride schepen stimuleren.	2019 – 2022	€ 16 mln./ 3 jaar
	e-Mobility Park – fase 2 en evt. vervolg	Verduurzamen personenvervoer door opzetten en uitbreiden van netwerk van deelauto's.	Initiëren, aanjagen en uitvoeren i.s.m. regionale partners.	2019 – 2023	€ 162.385 (fase 2)
	Verkenningen				
	Energietransitie wegtransport	Stimuleren en versnellen verduurzaming regionaal wegtransport: aanschaf-, gebruiks- en onderhoudsdrempel verlagen voor elektrische voertuigen en realiseren benodigde laadinfrastructuur.	Mogelijke pilot projecten initiëren en ondersteunen. Initiatieven via netwerk wegtransport en mogelijk financieel ondersteunen via OP-Zuid middelen.	2019 en verder	nbn
	Test autonoom vervoer	Testen en implementeren bestaan autonome technologie wegverkeer	Projectmanagement	2019 en verder	nbn
	Digitalisering & robotisering	Vergroten concurrentiekracht en efficiënter omgaan met beschikbare arbeidskrachten door inzet van beschikbare technologie.	Innovatiedrempel MKB-bedrijven verlagen (digitalisering/ data sharing en automatisering/robotisering). Projecten met marktpartijen aanjagen met OP-Zuid middelen.	2019 en verder	nbn
Maintenance					
	Lopende projecten				
	Smart Tooling – Interreg VL-NL	Inzet van drone- en robottechnologie voor technisch onderhoud binnen de chemie- en procesindustrie via realisatie van een aantal demo's bij Dow in Terneuzen en BASF in Antwerpen.	Projectmanagement van cluster inspectie (vaten en leidingen). Begeleiden deelnemende bedrijven,	tot sept. 2019	€ 3 mln/ 3 jaar

Cluster	Project/activiteit	Doelstelling	Rol Impuls	Looptijd	Totale projectomvang
			definitie use-cases en sturen op voortgang.		
	Verkenningen				
	Fieldlab Zephyros	Businessplan en realisatie innovatielab voor onderhoud aan offshore windparken in Vlissingen.			nmb
Vrijtijds-economie					
	Lopende projecten				
	Land in Zee: circulaire beleving	Stimuleren circulair bouwen en toepassing circulaire concepten bij bedrijven in de verblijfsrecreatie	Uitvoering intakegesprekken bij ondernemers, project-coördinatie/administratie	2017-2020	
	Innovatievouchers verblijfsrecreatie	Uitvoering innovatievouchers verblijfsrecreatie in gemeenten Veere, Schouwen-Duiveland en Noord-Beveland	Uitvoering intakegesprekken bij ondernemers, begeleiding innovatievoucher-traject, evaluatie en communicatie over ervaringen	2017-2019	
	Innovatievouchers dagattracties, horeca, watersport	Uitvoering innovatievouchers voor bedrijven in sectoren dagattracties, horeca en watersport	Uitvoering intakegesprekken bij ondernemers, project-coördinatie/administratie	2018-2019	
	PROFIT: Vergroting innovatiekracht van het Toeristisch-recreatief mkb	Ontwikkeling proeftuinen met ondernemers en overheden waarin wordt gewerkt aan het bijeenbrengen van data, het analyseren en begrijpen, en toepassen door ondernemers in nieuwe producten en diensten; toepassing DNA bij productontwikkeling	Uitvoering activiteiten in proeftuinen (big data) en opzetten advisering voor ondernemers t.a.v. gebruik DNA bij productontwikkeling	2016-2019	
	SAIL	Uitvoering pilotprojecten met ondernemers uit toerisme en zorg rondom voeding, wellbeing, sport en beweging	Stimuleren ondernemersinitiatieven binnen twee pilots in Domburg en Cadzand-Bad	2017-2019	
	Toeristennet	Implementatie duurzaam toeristennet inclusief stimuleren van ondernemersinitiatieven	Voorzitterschap provinciale kerngroep toeristische mobiliteit	2016-2019	
	Innovatie & Zeeuwse Kwaliteitskust	Ondersteuning van overheden en ondernemers op het gebied van (ondernemers) activiteiten binnen experimenteergebieden in kustvisie; / gebiedsontwikkeling deel uit project Kwaliteit Zeeuwse kust	Afstemming met diverse partijen; leveren input voor & advies richting ondernemers over Kustvisie & aandachtsgebieden, Omgevingsplan/ondernemers (bestemmingsplan), etc.; aansluiting bij Vitaliteitsfonds & innovatievouchers	2018-2021	
	TOZ Toeristische Ondernemers Zeeland	Het in stand houden en vergroten van de organisatiekracht van de toeristische ondernemers in Zeeland waarbij zij enerzijds de eigen sector versterken maar ook blijven investeren in het platform als aanspreekpunt en gesprekspartner voor de overheden	Rol als adviseur en ondersteuner	2018-2020	
	TUA Toeristische Uitvoeringsalliantie	Projectmatig samenwerkingsverband met VVV en Kenniscentrum (kust)toerisme	Projectpartner in TUA-projecten met een duidelijk per project beschreven rol. Zie TUA Jaarplan	2018-2020	
	Detailhandel/Z4	Verbeteren kwaliteit Zeeuwse Winkelgebieden door kennisoverdracht en vormen van een netwerk Zeeuwse Retail i.s.m. de 4 grote gemeenten en de Provincie Zeeland.	Praktische ondersteuning	2018-2019	
	Gezond in Zeeland	Uitvoering actieplan en stimuleren passende productontwikkeling door ondernemers in samenwerking met gemeenten (stimuleringsprogramma's)	ntb		
	Nieuwe projecten				

Cluster	Project/activiteit	Doelstelling	Rol Impuls	Looptijd	Totale projectomvang
	Digitale ontwikkelingen (DZE, Breedband, Internet of Things, ticketing)	Doelstelling in dit project is de kansrijke digitale ontwikkelingen te volgen voor de toeristische sector en waar mogelijk op in te spelen i.s.m. relevante (externe) partijen binnen en buiten Zeeland	Monitoring ontwikkeling en trends, en waar mogelijk initiëren actie relevant voor ondernemers	2019	
	Vitaliteitsfonds Verblijfsrecreatie	Organiseren van kapitaalinjectie voor ondernemers in de verblijfsrecreatie om te komen tot kwaliteitsverbetering van (verouderde) bedrijven	Opzetten fonds; uitvoering en begeleiding aanvragende ondernemers; uitvoering fondsmanagement	2019-2021	
	Stimulering Ondernemersinitiatieven Innovatie	(voorheen Aanjaagprogramma innovatie) Ondersteunen van ondernemers in de toeristische sector & aanjagen van innovatie	Advisering (individuele) ondernemers over initiatieven op het gebied van natuur, mobiliteit, digitale ontwikkelingen; organiseren (collectieve) ondernemers bijeenkomsten & masterclasses over div. onderwerpen & inspelen op trends	2019	
	Advisering individuele gemeenten	Advisering van individuele gemeenten bij totstandkoming toeristisch-economische beleidskeuzes	Uitvoering adviestraject (verschillende rollen per gemeente/maatwerk)	2019	
	Stimuleringsprogramma gezondheidstoerisme SD	Ontwikkelen stimuleringsprogramma gezondheidstoerisme Schouwen-Duiveland	Verkennen kansen binnen de gemeente Schouwen-Duiveland en stimuleren ondernemersinitiatieven	2019	
	Verkenningen				
	Verkenningen toerisme & recreatie	Kans geven aan nieuwe ontwikkelingen en/of initiatieven van ondernemers	Advisering en ondersteuning	2019	
Gezondheids economie					
	INCASE	Versterken van organisaties in Nederland, Vlaanderen, Frankrijk en Engeland op het gebied van smart industries en smart homes.		Sept 2016 – aug 2019	